

Bar su dve teme zajedničke autobiografskoj knjizi Reli Alfandari i na životnim činjenicama zasnovanom romanu Filipa Davida „Kuća sećanja i zaborava“: najpre, svest da u patnji i zlu koje rat donosi uvek ima neke kobne pravilnosti; s druge strane, zajednička im je i spoznaja da se spasavanjem života gubi identitet, da je i spasavanje sopstvenog života nekada jedna verzija smrti – jer da bi se spasla, Reli mora da se deklarativno odrekne imena, jezika, porekla. Njena uporna vera da su se roditelji i brat ipak spasli i da su preživeli, nije iluzija ni samozavaravanje: vera u njihov povratak čuva vezu sa svime što čini njen identitet, čuva vezu sa prošlošću, sa poreklom, sa verom i običajima.

Jezik je, prema Filipu Davidu, možda jedini mogući način da se sačuvamo od zla. Jedan njegov junak kaže sledeće: „Trebalo bi izmisliti neki novi jezik, čist, neokaljan, koji bi imao jasnoću, dubinu, snagu, koji bi bio sposoban da izrazi prava osećanja. Takav jezik, precizan i snažan, predstavljao bi najjaču odbranu od zla.“

Zlo i ljubav su dva pola ljudskog života, jednako neiskaziva. Reli Alfandari pokušava vrlo sabrano da predoči kako se ponašamo u susretu sa zlom, a kako u susretu s ljubavlju. Dirljiv je onaj tako naivan, a tako prepoznatljiv napor devojčice Reli da razume zlo, da pokuša da mu nađe razlog. Kako kaže Hasanaginica u drami Ljubomira Simovića, suočena s besmislenom i nezasluženom kaznom (podsetimo da je u pitanju, kao i u slučaju Jevreja, proterivanje zbog krivice koja je samo imaginarna, izmišljena, iskonstruisana), „ne treba meni uteha / meni treba da razumem“. Ona kaže da age, begovi, konjušari „kroje Alaha prema sebi, kao da je Alah košulja“. Svi oni ljudi koji Reli/Radi pružaju utočište rizikujući život svoj i svojih porodica, od seljaka u Natalincima do tuberkulozne krojačice u Arandjelovcu stalno laviraju između plemenite želje da pomognu nesrećnicima i straha od sopstvene hrabrosti: Ivana će Reli povesti na sahranu da bi se najele ali je i naterati da iz nemačkog magacina krade ugalj; zarad sobice jedva veće od dušeka još neodrasla tinejdžerka Reli će morati da bude svedok-saradnik u sferi bračnih obmana i porodičnih tajni; rat kao granična situacija proverava humanost, odanost, čestitost, ali opasna blizina smrti budi ljudske slabosti, uskogrudost, cicijašluk, surovost, želju da se drugom zada bol i nemerljivu sposobnost izdaje.

Ova knjiga se čita sa knedlom u grlu, ona otvara ogromne prostore empatije tek kad se suočite sa intenzitetom svega onoga što nije izrečeno, kad shvatite šta sve Reli prečuti: njeno gladovanje je često stvar moralnog izbora, ona svoju bolesnu desnu ruku stalno prečutkuje, ignoriše, u toj meri da mi zaboravimo kako njena pešačenja, gladovanja, težak rad i stres moraju biti još i teži nego zdravoj mladoj osobi. Predstavljajući rat slikama teskobe i straha, užasa i besmisla, ali i humora i duboke saosećajnosti, Reli Alfandari priča o sebi

tako što sebe stavlja u drugi plan, iza svoje porodice i porekla, iza svoje odluke o sopstvenom identitetu. Ona se trudi da pojmi besmisao i užas rata koji oblikuje njenu životnu priču: na čudesan i do sada nezabeležen način Reli sebe oslobađa od očajanja i beznađa, i svu svoju nadu i veru ulaže u osmišljavanje jasne, povezane priče koja će istovremeno biti i istinita i logična. Reli Alfandari napisala je ovu knjigu onako kako je Karen Blikson, autorka memoarske knjige „Moja Afrika“, savetovala da treba pisati: svaki dan pomalo, bez nade i bez očajanja. Ipak, Reli Alfandari je nadljudskim naporima svaki očaj ostavila iza sebe, a zadržala samo nadu: racionalnu i opreznu, ali nadu koja nije izgubila ljubav i veru u ljudskost.